УДК 37.035.461:57
DOI https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2025-9-6

Ткачук Алла Олександрівна,
ORCID ID: 0009-0002-2689-1385
вчитель біології,
спеціаліст вищої категорії
Ірпінський академічний ліцей «Мрія»

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З БІОЛОГІЇ – ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ

EXTRACURRICUL ACTIVITIES IN BIOLOGY – A PATH TO DEVELOPING STUDENTS' COGNITIVE INTERESTS

У статті розглядаються ключові аспекти та методи, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках біології через участь у позакласних заходах. Акцентована увага на важливості позакласної роботи як ефективного інструменту для вивчення природничої науки, що позитивно впливає на академічні досягнення учнів.

Стаття містить аналіз сучасних підходів до організації позакласних заходів, таких як екскурсії, наукові конкурси, проекти, інтерактивні заняття, семінари, лекції, клуби за інтересами, волонтерські проекти, квести, вебінари, ігри тощо.

У даній роботі проведено аналіз досліджень видатних вчених та науковців, які вивчали організацію позакласної роботи в освітньому процесі. Розглянуто різноманітні форми та принципи позакласної діяльності.

Вивчення біології в неформальному контексті дозволяє учням краще усвідомлювати зв'язок між теоретичними знаннями та практичними застосуваннями, що є особливо важливим у сучасному навчальному процесі.

Важлива роль відводиться вчителю як фасилітатору пізнавальної активності, підкреслюючи необхідність створення сприятливого навчального середовища, яке заохочує до дослідження і самостійного мислення. У статті наведено практичні рекомендації щодо планування та реалізації позакласних заходів, які можуть включати використання сучасних технологій, інтерактивних методів навчання та міжпредметних зв'язків.

Ефективна організація позакласної роботи з біології не лише сприяє розвитку пізнавального інтересу учнів, але й формує наукову грамотність, критичне мислення та готовність до подальшого навчання. Позакласні заняття сприяють розвитку в учнів творчої активності, реалізацію патріотичного, естетичного, етичного, екологічного, статевого виховання учнів, а також профорієнтаційну роботу. Це, в свою чергу, забезпечує підготовку учнів до викликів сучасного світу та сприяє їхньому особистісному розвитку.

Ключові слова: позакласна робота, пізнавальний інтерес, форми, методи, принципи, прийоми, розвиток, активність, зацікавленість, результат.

The article examines the key aspects of the method that promotes the activation of cognitive activity of students in biology lessons through participation in class visits. The emphasis is placed on the importance of advanced work as an effective tool for the development of natural science, which has a positive impact on the academic achievements of students.

The article aims to analyze daily approaches before organizing class-by-class activities, such as excursions, science competitions, projects, interactive activities, seminars, lectures, interest clubs, volunteer projects, quests, webinars, games, etc.

In this work, an analysis was carried out to track numerous scientists who studied the organization of class-by-class work in the lighting process. The various forms and principles of class-by-class activity are examined.

Studying biology in an informal context allows students to better understand the connections between theoretical knowledge and practical concepts, which are especially important in the current initial process.

An important role is given to the teacher as a facilitator of cognitive activity, emphasizing the need for a friendly initial environment who wants to follow up and learn independently. The article provides practical recommendations for planning and implementing class-by-class approaches, which may include the use of current technologies, interactive learning methods and interdisciplinary connections.

Effective organization of class-by-grade work in biology not only promotes the development of students' cognitive interests, but also forms scientific literacy, critical thinking and readiness for further learning. After-school activities promote the development of academic creative activity, the implementation of patriotic, aesthetic, ethical, environmental, academic development of students, as well as career guidance work. This, in turn, ensures the preparation of students before the demands of the current world and promotes their special development.

Key words: advanced work, cognitive interest, forms, methods, principles, techniques, development, activity, dedication, result.

Постановка проблеми. Світ змінюється так швидко, що просте нагромадження інформації стає малоефективним. Набагато важливішим є вміння працювати із цією інформацією: шукати, вибирати, систематизувати, аналізувати, застосовувати, використовувати. А це може зробити лише людина з високим рівнем наукового, творчого інтелекту.

Система освіти має забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів і потреб, сучасного світогляду, навичок самостійного наукового пізнання, оволодіння засобами практичної та пізнавальної діяльності. Ці завдання мають реалізовуватися в загальноосвітніх навчальних закладах під час вивчення учнями різних предметів, зокрема біології.

Аналіз шкільної практики свідчить про те, що на уроках біології використовується багато різноманітних форм, методів і прийомів навчання, проте реалізувати їх не завжди вдається через пасивне сприйняття учнями навчального матеріалу. Саме тому обмежитись активізацією пізнавальної діяльності учнів тільки на уроках не можна. Потрібно всіляко підтримувати активність учнів у позакласній роботі та скеровувати її на поглиблене вивчення природи під час екскурсій, спостережень, дослідів, виконання суспільно-корисної роботи, проведення заходів біологічного спрямування та ін.

Аналіз досліджень і публікацій. Відомі вчені М. М. Верзилін та В. М. Корсунська стверджують, що позакласні заняття є «формою різної організації добровільної роботи учнів поза уроком під керівництвом вчителя для збудження та прояву їхніх пізнавальних інтересів і творчої самодіяльності, для розширення й доповнення шкільної програми з біології» [3, с. 6–7].

Дослідженнями питань позакласної роботи з біології займалися багато вчених. Серед них можна виділити Д. Н. Джола, Д. Б. Кабальовського, Н. І. Киященка, А. С. Макаренка, Б. М. Неменського, Т. В. Васильєву, М. Д. Таборідзе, В. Н. Шацьку, А. Б. Щербо та інших. Також, питання методики позакласної роботи з біології розглядалися у працях Н. Б. Грицай, Я. С. Фруктової. Крім того, варто згадати й інших педагогів, які зробили внесок у дослідження позакласної роботи: О. Б. Голік, А. Г. Глущенко, Т. Д. Дем'янюк, Н. В. Кудикіна, Г. Я. Майборода, К. М. Слесик, Т. І. Сущенко, Т. В. Чубенко.

Василь Сухомлинський приділяв велику увагу позакласній роботі, вважаючи її важливою для всебічного розвитку учнів. У своєму навчальному закладі він створив «Школу радості», де позакласні заняття були організовані з урахуванням індивідуальних потреб дітей.

Костянтин Ушинський досліджував значення позашкільної роботи для формування особистості учня. Науковець вважав, що позакласна діяльність має бути організована так, щоб задовольняти інтереси та потреби дітей, сприяючи їхньому розвитку.

Юрій Бабанський вивчав позакласну роботу, зокрема в контексті переходу до особистісно-орієнтованої моделі освіти. Дослідник наголошував на важливості позакласних заходів для формування активної життєвої позиції учнів та їхньої готовності до практичної діяльності [3, с. 8–10].

Як зазначають А. Л. Винниченко та Є. М. Марієнгоф, поняття «форми позакласної роботи» у шкільній практиці вживають у двох значеннях: в одному розумінні мають на увазі масову, гурткову й індивідуальну роботу, а в іншому – такі форми, як бесіда, зустріч, вечір тощо.

Мета статті: проаналізувати різноманітні методи і форми позакласної роботи, які сприяють розвитку пізнавального інтересу. Дослідити, як позакласна діяльність може підвищити мотивацію учнів до вивчення біології.

Важливу роль у розв'язанні завдань освіти, виховання та розвитку учнів при вивченні біології відіграє позакласна робота. Для неї характерна висока пізнавальна активність і самостійність учнів, поглиблене й різнобічне вивчення живої природи.

Результатами науки і практикою доведено, що розвиток учнів відбувається не тільки на уроці, а й у позаурочний час в атмосфері вільного спілкування, праці, дозвілля. При цьому різні форми позакласної роботи дають змогу вчителю враховувати індивідуальні особливості дітей, їх схильності, освітні потреби, мотиви, рівень домагань, пізнавальні та професійні інтереси.

Виклад основного матеріалу. Поряд з уроком позакласна робота є винятково важливою ланкою навчального процесу з біології в закладі освіти. Саме вона допомагає формувати учнівський колектив і виховує почуття відповідальності перед ним [8, с. 29–31].

На сьогодні у наукових працях виділяють такі основні функції позакласної роботи:

- освітня – одержання позапрограмних знань;
- виховна – збагачення і розширення культурного простору освітнього середовища;
- креативна – розвиток творчого потенціалу особистості;

• компенсаційна – доповнення базового компоненту середньої освіти новим змістом, напрямками та сферами діяльності;

• рекреаційна – організація змістовного дозвілля як сфери відновлення психофізичних сил учня;

• профорієнтаційна – сприяння у визначенні життєвих планів учнів, формування стійкого інтересу до соціально значимих видів професійної діяльності;

• інтеграційна – збагачення змісту знань учнів основами інших навчальних дисциплін;

• соціалізації – засвоєння учнем соціального досвіду на основі взаємодії з іншими суб'єктами навчання;

• самореалізації – самовизначення учня у соціально-культурних формах життєдіяльності, проживання ним ситуацій успіху [2, с. 26–30].

З огляду на функції, окреслюють наступні принципи організації позакласної роботи:

• науковість – зміст позакласного заходу має відповідати сучасному стану розвитку науки;

• природовідповідність – врахування індивідуальних особливостей учнів у ході вибору форми та методів позакласної роботи;

• добровільність – вільний вибір учнями напрямку, форми та виду діяльності, освітньої програми, колективу, наукового керівника тощо;

• практична цінність – дієвість теоретичних знань, можливість формування на їх основі вмінь та навичок, необхідних для розв'язку певних особистісно значимих проблем [4, с. 22–30].

Залежно від кількості учнів та періодичності проведення позакласна робота з біології може бути організована та проведена в індивідуальній, груповій та масовій формах.

Індивідуальна робота передбачає виконання завдань особисто учнем:

• *Реалізація індивідуальних завдань.* Діти самостійно працюють над проектами, дослідженнями, рефератами, готують доповіді або презентації, відеоролики, колажі про біологічні об'єкти або процеси.

• *Робота з біологічними об'єктами.* Спостереження за рослинами вдома або в класі, збір та систематизація різних видів рослин і створення гербарію, вирощування мікроорганізмів (цвілі на хлібі). Проведення нескладних дослідів, наприклад, вирощування рослин з насіння, вивчення будови листка, дослідження мікроорганізмів за допомогою мікроскопа, вивчення властивостей води, повітря, ґрунту. Фенологічні спостереження за тваринами (приліт, зимівля птахів та їх підгодівля), ведення щоденнику спостережень.

• *Вивчення додаткової літератури та опрацювання інформації інтернет-ресурсів.* Учні можуть самостійно поглиблювати свої знання з біології, використовуючи різні джерела інформації: журнали, наукові видання, монографії, енциклопедії, онлайн-платформи. Написання науково-популярних статей, есе, віршів на теми, що цікавлять учнів, складання відгуків на прочитані твори.

• *Малювання, ліплення, створення аплікацій* з біологічними мотивами: зображення різних видів тварин, рослин. *Створення лепбуків* на різну природничу тематику.

• *Колекціонування* є дуже цікавим заняттям. Головне завдання в колекціонуванні не накопичувати експонати, а вивчати їх, тут важлива тематичність і спеціалізація. Приклади основних робіт філателістичного напрямку: створення колекцій «Рослини України», «Рідкісні тварини», «Лікарські рослини України», «Отруйні та їстівні гриби», «Рослини і тварини Червоної книги», «Птахи», «Комахи» тощо. Учитель може використати захоплення учнів для розширення і поглиблення їх біологічних знань. Наприклад, можна провести такі заходи: конкурси юних філателістів (розповідь про рослин чи тварин, зображених на марках); вікторини з марками; визначення рослин і тварин на марках; виставка тематичних колекцій; створення тематичних альбомів і т. д.

• Індивідуальна робота із здібними та обдарованими учнями включає *написання науково-дослідницьких робіт природничого спрямування в Малій академії наук*, що є творчим об'єднанням учнівської молоді та допомагає визначиться з професією і поглибити інтелектуальний та духовний потенціал [1, с. 42–47].

Групова робота організовується в невеликих групах:

• *Робота над спільним проектом.* Учні об'єднуються в групи для дослідження певної теми, проведення експериментів.

• *Обговорення та дискусії.* Юні дослідники можуть обговорювати складні біологічні питання, ділитися знаннями та досвідом.

• *Виготовлення наочних посібників.* Діти створюють стіннівки, плакати, макети, моделі, презентації, інформаційні буклети, які демонструють біологічні об'єкти та явища.

• *Підготовка до участі в учнівських олімпіадах, конкурсах, виступах на конференціях, семінарах.* Учні можуть спільно готувати доповіді та презентації для участі у наукових заходах.

• *Проведення та участь у біологічних вікторинах, квестах, брейн-рингах.*

• *Розгадування кросвордів, ребусів, шарад на біологічну тематику.*

• *Створення власних ігор* (настільних, комп'ютерних) присвячених природничій науці [7, с. 34–39].

Масова робота охоплює велику кількість учнів:

• *Проведення та участь у біологічних тижнях, декадах, місячниках.* Організація різноманітних заходів, таких як: конкурси, вікторини, виставки, КВК.

• *Організація екскурсій до музеїв, ботанічних садів, зоопарків.* Такі заходи дають змогу учням наочно ознайомитися з різноманітністю біологічного світу.

• *Екскурсії на природу.* Вивчення місцевої флори та фауни, спостереження за екосистемами.

• *Проведення конференцій, семінарів, круглих столів з актуальних біологічних питань.* Учні мають можливість поділитися своїми знаннями та досвідом, а також почути думки інших.

• *Залучення учнів до природоохоронної діяльності.* Участь у екологічних акціях з прибирання та озеленення територій, розвішування годівничок для птахів.

• *Участь у проведенні природоохоронних акцій та операцій:* «Не рубай ялинку», «Першоцвіт», «Птах року», «Дерево життя», «До чистих джерел», «Посади сад», «Кімнатні рослини».

• *Проведення виставок* «Збережи планету», «Чарівний світ природи», *фотовиставок* «Мій домашній улюбленець», «Моя країна – Україна».

• *Створення поробок, колекцій із сільськогосподарських культур* «День врожаю», «Тиждень саду».

• *Проведення вечорів, свят, присвячених біології.* Такі заходи можуть містити цікаві факти про природу, біологічні загадки, інсценізації, пісні та вірші.

• *Виступи агітбригади* з метою популяризації знань та обізнаності спільноти на певну природоохоронну тематику.

• Для розширення наукового світогляду проводяться *зустрічі з представниками різних професій та сфер*: науковцями, екологами, аграріями, ветеринарами, журналістами, юристами, представниками зоозахисних організацій.

• *Проведення ігор та конкурсів за змістом прочитаної книги* «Подорож за книжками». Вчителю необхідно дати учням можливість обмінятися думками про прочитані твори, формувати погляди і переконання. [5, с. 61–64]

У залежності від мети і етапу навчальної роботи можливе застосування різних видів діяльності:

• кооперативної, різні групи дітей виконують окремі частини загального завдання;

• диференційованої, склад групи визначається близькими пізнавальними можливостями учнів, а її діяльність – завданнями посильної складності;

• індивідуалізованої, кожний з учасників групи виконує той вид діяльності, до якого має найбільшу схильність. [6, с. 12–15]

Провівши анкетування серед учнів 5–8 класів з метою з'ясувати найбільш популярну для них форму участі в позакласній роботі. Маємо такі результати:

– змагальні (конкурси, ігри, вікторини, квести) – обрали 37 % респондентів;

– культурно-масові (вечори, свята, концерти, виставки, екскурсії) – 30 % респондентів;

– творчі об'єднання за інтересами (гуртки, студії, театри) – 18 % респондентів;

– написання наукових проектів, науково-дослідницьких робіт, участь в учнівських олімпіадах, наукових форумах – 15 % респондентів.

Підвівши підсумки анкетування, можна зробити висновок, що найбільша частка (37 %) респондентів прагнуть до активної участі та змаганні, що може бути пов'язано з бажанням отримати визнання та задоволення від досягнень. 30 % учнів цінують можливість соціалізуватися та брати участь у спільних заходах, які сприяють розвитку їхніх комунікативних навичок. 18% дітей мають інтерес до творчої діяльності. Найменше респондентів (15 %) учнів ще не усвідомлюють важливість наукової діяльності або не мають достатньої мотивації для участі в таких заходах.

Різні форми позакласної роботи, повинні бути взаємопов'язані та доповнювати одна одну, щоб забезпечити ефективність навчально-виховного процесу. Важливо, щоб позакласна робота з біології була цікавою, різноманітною та корисною для учнів та сприяла їхньому розвитку та залученню до вивчення біологічних наук.

Узгодженість форм позакласної роботи передбачає:

• Взаємозв'язок між різними видами діяльності. Масові заходи, групові заняття та індивідуальні мають бути сплановані так, щоб вони переходили один в одного, створюючи цілісну систему роботи.

• Єдиний підхід до організації. Виховний процес повинен ґрунтуватися на єдиних педагогічних принципах і підходах, незалежно від форми організації діяльності.

• Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Різні форми роботи повинні

бути адаптовані до потреб та можливостей різних груп учнів, забезпечуючи їхню ефективну участь у виховному процесі.

Отже, позакласна робота – це вид різноманітної добровільної навчальної діяльності учнів, яка здійснюється на основі як програмного, так і позапрограмного матеріалу під керівництвом вчителя з метою розширення та задоволення їх пізнавальних інтересів, створення стійкої позитивної мотивації до творчої активності [4, с. 40].

Американський філософ, психолог, педагог Дж. Дьюї обґрунтував необхідність побудови процесу навчання на основі активності учнів, їх пошукової діяльності, яка б відповідала особистим інтересам отримання конкретних та практично цінних знань. Тому для розв'язання обиралася проблема з реального життя, знайома та важлива для учнів. Це вимагало від них не тільки актуалізації опорних знань, а й пошуку нової інформації з різноманітних джерел. Діти повинні самостійно чи спільними зусиллями знаходити наукові рішення, досягти конкретного результату у ході пошукової, дослідницької діяльності.

Проектна діяльність учнів – це спосіб досягнення дидактичної цілі шляхом детальної розробки проблеми. Вона має завершитися реальним результатом, який можна представити відповідно оформленим. Виконання проектів передбачає роботу учнів (індивідуальну, парну, групову), розраховану на певний проміжок часу [9, с. 161–165].

Слід зазначити, що з часом методика впровадження проектів зазнала еволюційних змін. Народжений із ідей вільного виховання, учнівський навчальний проект став на сьогодні інтегрованим компонентом наукової та структурованої системи освіти та має на меті продемонструвати учням шлях від теорії до практики, поєднання академічних знань з практичними. Проектна діяльність учнів успішно впроваджена у системи освіти, а саме США, Великобританії, Бразилії, Нідерландів, Німеччини, Італії, Ізраїлю та інших країн. Така світова географія застосування даної форми навчання обумовлена, на нашу думку, її ефективністю щодо розвитку пізнавальних навичок учнів, їх критичного продуктивного мислення, вмінь самостійно конструювати власні знання, орієнтуватись в інформаційному просторі.

Необхідно зазначити, що в останні роки метод проектів досить успішно впроваджується у вітчизняну систему освіти учнів різних вікових груп, про що свідчать, зокрема, чисельні перемоги дітей на різних конкурсах.

На сьогодні вміння ефективно організовувати проектну діяльність учнів – показник високого рівня професійної компетентності вчителя, оволодіння ним прогресивними технологіями навчання і виховання учнів. Недарма навчальні проекти відносять до освітніх технологій XXI століття.

Основні вимоги до організації проектної діяльності учнів такі:

1. Окреслення конкретної проблеми, розв'язок якої вимагає знань, дослідницької діяльності, критичного всебічного аналізу, креативного пошуку (наприклад, вплив кислотних дощів на стан навколишнього середовища, екологічні наслідки забудови певної території тощо).
2. Теоретична, практична, пізнавальна значимість очікуваних результатів (наприклад, доповідь на науково-практичній конференції, випуск листівок, масштабна акція, зустріч із міською владою, просвітницькі заходи, розміщення інформації у періодичній пресі, на радіо, телебаченні, у мережі Internet тощо).
3. Структурування змістовної частини проекту із зазначенням поетапних результатів.
4. Використання системи наукових методів дослідження, яка передбачає певну послідовність дій:
   - визначення об'єкту, предмета, завдань, гіпотези дослідження;
   - відбір адекватних завданням методів дослідження (статистичних, теоретичних, емпіричних);
   - збір, систематизація, аналіз інформації;
   - обговорення способів оформлення результатів роботи (презентація, публікація, web-сторінка тощо);
   - підведення підсумків, оформлення та презентація результатів;
   - експертна оцінка проекту вчителем, науковцями, іншими учасниками;
   - висновки, окреслення нових проблем дослідження [10, с. 190–195].

Вибір тематики навчальних проектів залежить від змісту основного курсу, спектрів пізнавальних інтересів учнів та психологічної характеристики їх вікової групи, конкретних умов соціокультурного та природного середовища існування, специфіки інформаційного простору.

Позакласна робота при правильному її поєднанні з навчальною надає великої гнучкості та рухливості всій системі навчально-виховної роботи в цілому. Позакласні заняття доповнюють навчальний план, ніби врівноважуючи його, певною мірою компенсуючи вразливі місця. У більшості випадків

саме під час позакласної діяльності формується стійкий інтерес до біологічної науки.

Відзначимо ще одну важливу сторону позакласної роботи. В умовах, коли є можливість вільного вибору діяльності, діти повніше розкривають свої риси характеру, нахили та здібності. Наприклад, учні, які мають низький рівень знань у навчанні, можуть виявитися найспритнішими і найбільш вмілими в праці, в подоланні перешкод, проявити себе здібними організаторами.

Зміст, форми, види та методи позакласної роботи з біології підпорядковані основним навчально-виховним завданням закладу освіти. Тому між позакласною і класною роботою з біології існує тісний зв'язок і послідовність.

Участь учнів у позакласній роботі з біології має важливі міжпредметні зв'язки, що сприяють інтеграції знань і розвитку навичок, які можуть бути корисними в інших предметах. Ось кілька основних аспектів, які ілюструють ці зв'язки:

1. Учні вивчають хімічні процеси, які відбуваються в живих організмах, такі як фотосинтез і дихання. Це дозволяє зрозуміти, як хімічні реакції впливають на життя. Позакласні заходи можуть включати лабораторні роботи, де учні проводять експерименти, що поєднують біологічні та хімічні знання.

2. Діти можуть брати участь у проектах, які вивчають місцеві екосистеми та їх зміни. Глобальне потепління та екстремальні погодні явища призводять до втрати місць існування, зміни ареалів видів, збільшення ризиків для здоров'я та вимушеного переселення, що підтверджує зв'язок між біологією та географією.

3. Вивчення фізичних процесів, що відбуваються в живих організмах, таких як рух крові або електричні імпульси в нервових клітинах. Використання фізичних принципів у технологіях для дослідження біологічних процесів (наприклад, медичне обладнання).

4. Учні можуть використовувати статистичні методи для аналізу даних експериментів або досліджень у біології. Математичне моделювання біологічних процесів (наприклад, зростання популяцій) допомагає учням зрозуміти складність біологічних систем.

5. Обговорення етичних питань у біології, таких як створення генетично модифікованих організмів або клонування, пов'язує біологію з філософією та соціологією. Вивчення того, як біологічні дослідження впливають на суспільство, охорону здоров'я та екологічну політику.

6. Учні можуть реалізовувати проекти, які поєднують біологію з мистецтвом (наприклад, малювання рослин або тварин, створення скульптур на основі біологічних форм). Використання графічних навичок для представлення наукових даних або створення інформаційних плакатів.

Таким чином, позакласна робота з біології не лише поглиблює знання учнів у цій галузі, але й розвиває міжпредметні зв'язки, що сприяють комплексному підходу до навчання. Це дозволяє учням бачити взаємозв'язки між різними науковими дисциплінами і формує цілісне сприйняття світу.

Необхідно зауважити, що позакласна робота має не дублювати, а продовжувати класну роботу. Позакласні заняття поглиблюють і розширюють знання учнів, здобуті на уроці. Наприклад, ознайомившись на заняттях гуртка або шляхом участі в конференції з тим чи іншим явищем, учень захоче глибше зрозуміти його суть, прочитати додаткову літературу.

У процесі занять, на уроках виявляються інтереси учнів та їх вимоги і відповідно до цього плануються заходи щодо організації певних форм позакласної роботи та рекомендується відповідна література. Наприклад, бажання до участі у позакласних заходах повинно з'являтися на уроках під час спостереження, демонстраційних дослідів, виконання лабораторних завдань, практичних робіт та ін.

Підвищуючи інтерес учнів до біології на уроках, учитель, який використовує такі прийоми, залучає до позакласної роботи нових учнів. Зацікавлені діти, учасники натуралістичних груп і юннати організують під керівництвом учителя різні масові заходи.

З іншого боку, позакласна робота сприяє підвищенню інтересу до вивчення біології, а також підвищенню успішності з цього предмета. Поєднання класної та позакласної форм роботи збагачує урок, наповнює його новим змістом, підвищує до нього інтерес учнів. На уроках учитель демонструє посібники, виготовлені дітьми, що проводили спостереження і досліди, зачитує витяги з щоденників спостережень тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З'ясовано, що позакласна робота передбачає взаємоузгодженість окремих її форм, а отже, й системному принципу в позаурочному навчанні. Форми позакласної роботи вимагають від учителя додержання певної методики організації та проведення, яка має враховувати теоретичний, практичний і науковий наробок, специфіку навчального курсу,

запити учнівського колективу, реалії освітнього середовища, різноманітність інформаційного простору.

Позакласні заходи допомагають підвищити мотивацію учнів до вивчення біології. Залучення до практичної діяльності, спостережень у природі та участі в наукових проектах сприяє формуванню глибшого інтересу до предмета.

Результати опитувань і спостережень показали, що діти, які беруть участь у позакласних заходах, демонструють значно вищий рівень зацікавленості та позитивного ставлення до біології. Це свідчить про ефективність таких методів у формуванні пізнавального інтересу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що позакласна робота з біології є потужним інструментом для розвитку пізнавального інтересу учнів, що відкриває нові горизонти для їхнього навчання та особистісного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богданова О. К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі. Х. : Основа, 2003. 80 с.
2. Грицай Н. Б. Позакласна робота з біології. *Біологія і хімія в школі.* 2005. № 6. С. 28–31.
3. Мороз І. В., Грицай Н. Б. Позакласна робота з біології : навч. посіб. Тернопіль, Навчальна книга. Богдан, 2008. 272 с.
4. Олійник І. В., Кучер Л. Є. Позакласна робота з біології та хімії : посібник для вчителя. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2005. 72 с.
5. Позакласні заходи з біології. Укладач К. М. Задорожний. Х. : Основа, 2004. Вип. № 1. 128 с.
6. Сметаніна Т. М. Активізація пізнавальної діяльності учнів на заняттях з біології. Біологія. 2004. № 25 (73). С. 12–15.
7. Трегуб В. Ю., Задорожний К. М. Рольові ігри на уроках біології та в позакласній роботі. Х. : Основа, 2005. 96 с.
8. Фруктова Я. С. Сучасні форми позакласної роботи з учнями. *Біологія і хімія в школі.* 2007. № 1. С. 29–31.
9. Хрестоматія з методики навчання біології. Упоряд. О. А. Цуруль. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 298 с.

© А. О. Ткачук
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0